

TERITORIJALIZACIJA I DETERITORIJALIZACIJA POGRANIČNIH DRUŠTAVA U MULTIKULTURNOJ SREDINI: MORLAKIJA I MALA VLAŠKA

Borna Fuerst-Bjeliš

Sveučilište u Zagrebu Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek

Marulićev trg 19, 10 000 Zagreb, Hrvatska

bornafb@geog.pmf.hr

Područje istraživanja u ovom radu odnosi se na dio šireg hrvatsko-bosanskohercegovačkog pograničnog prostora, koji je u ranom novom vijeku bio na kontaktu triju carstava, Osmanskog carstva, Habsburške monarhije i Mletačke republike. To je mjesto susreta Zapadnog i Istočnog svijeta, kršćanstva i islama, maritimne i kontinentalne tradicije.

Česte je promjene granice pratila migracija većih i manjih razmjera, te uvođenje novih (drugih) društvenih i kulturnih skupina. Pograničje je tako prostor višestrukih etničkih i religijskih kontakata, različitih tradicija i načina života, te čini istinsku multikulturnu sredinu. Iz povijesnih je karata moguće iščitati i pratiti proces teritorijalizacije i deteritorijalizacije pograničnih društava, te proces konstrukcije i dekonstrukcije prostornih (regionalnih) pojmova. Karakteristično je da su prostorni pojmovi Morlakije i Male Vlaške, kao pograničnih regija ranoga novog vijeka, nastali u odgovarajućim političkim, društvenim i kulturnim okolnostima trojne granice. Jednako tako, nestankom tih istih okolnosti, dolazi do rastakanja i postupnog nestajanja prostornih slika i pojmova.

Ključne riječi: pogranični prostor, rani novi vijek, Morlakija, Mala Vlaška, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, regionalni identitet, povijesne karte

TERRITORIALIZATION AND DETERRITORIALIZATION OF THE BORDERLANDS COMMUNITIES IN THE MULTICULTURAL ENVIRONMENT: MORLACHIA AND LITTLE WALLACHIA

Borna Fuerst-Bjeliš

University of Zagreb Faculty of Science, Department of Geography

Marulićev trg 19, 10 000 Zagreb, Croatia

bornafb@geog.pmf.hr

The area of reserch refers to the Croatian - Bosnian and Herzegovinian borderlands, the contact area of three different imperial traditions in the early modern period; Ottoman, Habsburg and Venetian. That was the meeting place of East and West, Christianity and Islam and maritime and continental traditions. Frequent border changes were followed by migrations and introduction of new (other) social and cultural communities. Borderland represents an area of multiple contacts and multicultural environment. Historical maps reveal the process of territorialization and deterritorialization of borderland communities, as well as the process of construction and deconstruction of spatial (regional) concepts. Spatial concepts of Morlachia and Little Wallachia, constructed in distinct social-political conditions of the triple border are being dissolved by the change of these conditions.

Key words: *borderlands, early modern period, Morlachia, Little Wallachia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, regional identity, history of cartography*

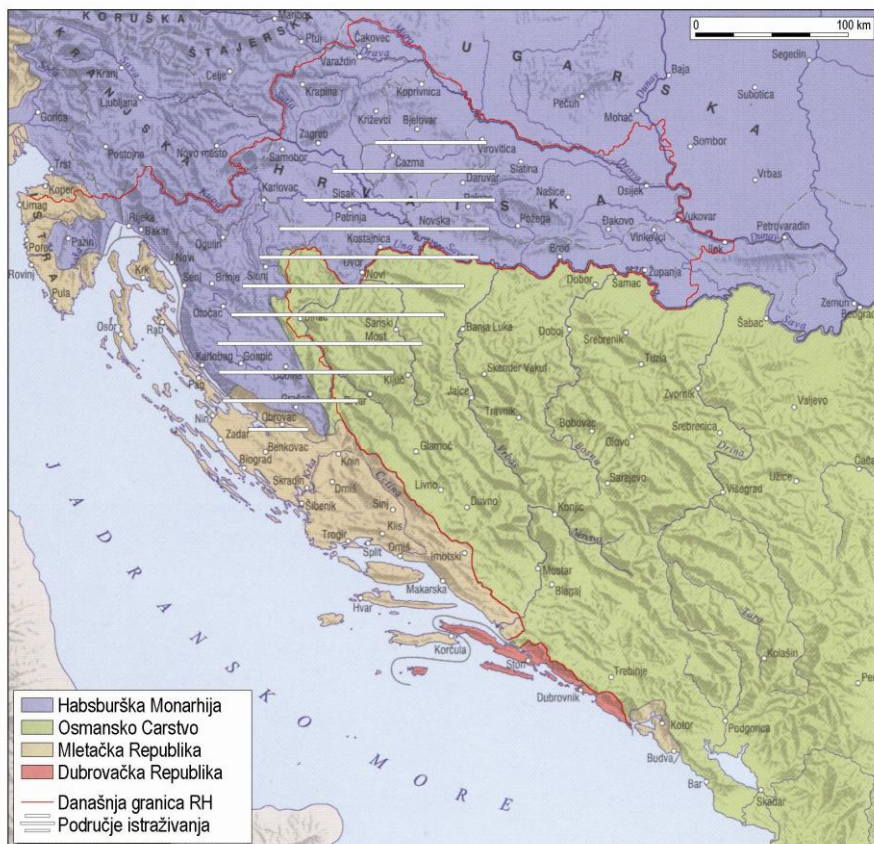
UVOD: PROSTORNO-VREMENSKI KONTEKST INTRODUCTION: SPATIAL-TEMPORAL CONTEXT

Rani novi vijek u povijesti Hrvatske i njezinih susjednih zemalja opterećen je čestim promjenama granica između tri velika imperijalna sustava, različitih religijskih i kulturnih tradicija. Tijekom tri stoljeća (16. - 19.), to je bio teritorij definiran pograničnim područjem Habsbuške monarhije, Osmanskog carstva i Mletačke republike. Granice su stoga bile vrlo značajne, kako u političkome smislu, tako i u socijalnom, kulturnom i populacijskom smislu.

Trostruko pograničje uvjetovalo je istinsku multikulturalnu sredinu. To je mjesto susreta Zapadnog i Istočnog svijeta, kršćanstva i islama, maritimne i kontinentalne tradicije. Česte je promjene granice pratila migracija većih i manjih razmjera, te uvođenje novih (drugih) društvenih i kulturnih skupina. Pograničje stoga postaje prostor višestrukih etničkih i religijskih kontakata, te različitih tradicija i načina života. Svijest o ovim različitostima, te percepcija jedinstvenosti i "drugosti" pojedinih pograničnih društvenih skupina, povezana s teritorijalnošću, uvjetovala je stvaranje prostornih slika, te u konačnici dovela do konstrukcije prostornog (regionalnog) identiteta.

Istraživanje nekadašnjih prostornih percepcija i slika iz povijesnih karata od posebnog je interesa u multikulturalnim sredinama, gdje se susreću različite kulture, religijski sustavi i složene etničke strukture. Pograničja su tipični takvi prostori, gdje višestrukost takvih kontakata reflektira i producira višestrukost percepcija i slika.

Područje istraživanja u ovom radu odnosi se na dio šireg hrvatsko-bosansko-hercegovačkog pograničnog prostora, koji je u ranom novom vijeku bio na kontaktu triju carstava (Sl.1.). Taj je kontakt iznjedrio složena kretanja i miješanja različitih društvenih skupina. Percepcije različitosti „Drugih“ u takvoj multikulturalnoj sredini zabilježene su na povijesnim kartama toga vremena. Percepcije ili slike kroz proces teritorijalizacije društvenih skupina s vremenom dobivaju svoj prostorni odraz, te postaju prostorni (regionalni) pojmovi. Povijesne su karte na različite načine zabilježile proces teritorijalizacije Vlaha i Morlaka, kao tipičnih pograničnih društava toga vremena. Karakteristično je da su prostorni pojmovi Morlakije i Male Vlaške, kao pograničnih regija ranoga novog vijeka, nastali u odgovarajućim političkim, društvenim i kulturnim okolnostima trojne granice. Jednako tako, nestankom tih istih okolnosti, te političkog, društvenog i kulturnog značenja Vlaha i Morlaka kao pograničnih društava i njihove asimilacije, dolazi do rastakanja i postupnog nestajanja prostornih slika i pojmova. U ovom se slučaju, dakle, radi o regijama koje su proizvod odgovarajućeg trenutka u povijesti. Iz povijesnih se karata može, stoga, iščitati i pratiti proces teritorijalizacije i deteritorijalizacije pograničnih društava, te proces konstrukcije i dekonstrukcije prostornih (regionalnih) pojmova. Simbolička značenja, odnosno simbolički slojevi povijesnih karata, uvode nas u proces otkrivanja prošlih slika i predodžbi, te otvaraju bogatstvo različitih percepcija multikulturalnog prostora pograničja.

Sl. 1. Hrvatska i trojna granica, 18. stoljeće
Fig. 1. Croatia and triple border, 18th century

Izvor: Regan (ur.), 2003.
Source: Regan (ed.), 2003.

PRISTUP I METODA: DEKONSTRUKCIJA KARTE APPROACH AND METHOD: MAP DECONSTRUCTION

Karta predstavlja mnogo više od prikaza Zemljine površine i inventarizacije prostora. Karta, shvaćena kao društveni konstrukt stvarnosti, sadrži brojne interpretacijske razine, odnosno slojeve, uključujući i onaj simbolički. Karta je tako prenositelj značenja, poruka i predodžbi o svijetu, i to ne samo pojedinca - kartografa, već i kolektivnih društvenih i kulturnih vrijednosti. Ona otkriva ono što možemo nazvati duhom vremena: svjetonazorski, politički i opći društveno-kulturni kontekst (Harley, 1989).

Ako kartu, dakle, shvatimo kao društveni konstrukt, odnosno sliku prostora i vremena, jasno je da ona na taj način može služiti kao sredstvo plasiranja i širenja (političkih) poruka moći i kontrole, kao medij oblikovanja prostornih identiteta, te s druge strane, kao izvor za

istraživanje predodžbi prostora, teritorija i društava u prošlosti. Višestruki značenjski slojevi povijesnih karata u ovom istraživanju otvorili su nam pogled na prisutnu distinkciju društvenih skupina Vlaha i Morlaka, vezanu uz različite sustave vjerovanja, način života, te njihovu teritorijalizaciju i deteritorijalizaciju i konstrukciju prostornih (regionalnih) identiteta i pojmova.

Dualizam karte kao slike i kao replike stvarnosti suprotstavlja subjektivne i objektivne prostore, “ne-stvarne” i “stvarne” geografije, mentalne slike i kartografske prikaze. Karta kao geografski prikaz općenito se smatra realističnom, mada ta geografska “realnost”, prema Philipsu (1993), nije odvojena od predodžbi, koje su po svojoj prirodi subjektivne. “Realnost” je također konstrukt, ona je konvencionalna i odraz odgovarajućeg duha vremena. Ovdje se valja upitati o “neupitnoj” znanstvenoj objektivnosti kartografskog prikaza općenito, te preispitati značenje karte kao “ogledala stvarnosti” (Fuerst-Bjeliš, 2012). Suvremena istraživanja ukazuju na divergenciju između modela kartografije kao komunikacijskog kanala i kartografije kao konstruiranoga znanja (Crampton, 1996, 2001).

S druge, pak, strane ikonografi i ikonolozi preispituju također subjektivnost predodžbi i slika (Phillips, 1993). One nisu tek mentalne reprezentacije, već se mogu čitati kao eksplisitno društveni (ili politički) tekstovi. Ikonografija, prema Panofskome (1983), definira sliku kao znakovni sustav unutar društvene razine.

Iako su neki autor anticipirali ideju karte kao društveno konstruirane slike i ranije (Korzybski u: Wright, 1942) tek je J. B. Harley (1989, 2001) formulirao opću strategiju razumijevanja karte kao dokumenta vremena. U svojem ključnom radu o dekonstrukciji karte, Harley (1989) navodi da dekonstrukcija, kao analiza diskursa, zahtijeva mnogo detaljnije i dublje čitanje karte kao teksta koje uključuje traganje za alternativnim značenjima, čitanje “između redaka” i na “marginama teksta”. Na temelju ikonografskih studija E. Panofskoga (1983), Harley je definirao više semantičkih slojeva karte, od kojih simbolički sloj često sadržava ideološke konotacije. U kontekstu ovog istraživanja od posebnog je značenja upravo analiza simboličkog sloja karte s ciljem prepoznavanja postojeće distinkcije društvenih skupina i sustava vjerovanja kao “Drugih”. Karta, dakle, otkriva slike koje reflektiraju društveno prepoznavanje i teritorijalizaciju kroz poimanje različitosti, jedinstvenosti i “drugosti”. Ovi koncepti, ugrađeni u karte, u konačnici vode konstrukciji prostornog (regionalnog) pojma i identiteta (Fuerst-Bjeliš i Zupanc, 2007a; Fuerst-Bjeliš, 2011).

Istraživanje teritorijalizacije i deteritorijalizacije pograničnih društava temeljeno je prije svega na dekonstrukciji značenjskih slojeva karata Hrvatske i susjednih zemalja iz 17. i 18. stoljeća. Ključni elementi analize su geografska imena, koja su jednako vezana, kako uz materijalni svijet koji se može vidjeti i mjeriti, tako i uz onaj nevidljivi društveni svijet. Karte korištene u analizi su iz fondova zbirke Hrvatskog državnog arhiva, Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i Hrvatskog povijesnog muzeja, te, kao objavljeni faksimili, iz većeg broja povijesno-kartografskih monografija (Marković, 1993, 1998; Kozličić, 1995; Maleković, 1992).

POGRANIČNA DRUŠTVA: VLASI/MORLACI BORDERLAND COMMUNITIES: VLACHS/MORLACHS

U uvjetima postojanja trojne granice i njezinih čestih promjena, pogranični je prostor – prostor fluktuacija i smjena društvenih skupina. Nesigurnost općenito ne odgovara sedentarizaciji, te ratarsko stanovništvo u većoj mjeri odlazi u sigurnija područja. Pograničje postaje

destinacija pokretnih stočarskih skupina iz dinarskog planinskog područja. Te se društvene skupine općenito nazivaju Vlasima, a u mletačkoj tradiciji Morlacima, odnosno Morovlasima, kako navodi Fortis (1984).

Vlasi/Morlaci predstavljaju prije svega socijalno-gospodarsku kategoriju stanovništva (Rogić, 1976), određenu načinom života koji uključuje pokretno stočarstvo i transhumancu, a često kombiniran vojnom službom. Mirdita (2009) ističe kako Vlasi nisu bili organizirani ni teritorijalno-administrativno niti crkveno; narod bez države. Hrvatski srednjovjekovni izvori bilježe različite oblike imena: *Morovlasi*, *Morablachi*, *Morolacchi*, *Morolakorum*. U 14. stoljeću ime je općenito označavalo stanovnike dalmatinske unutrašnjosti koji su se bavili uzgojem stoke, proizvodnjom mlijeka i sira, trgovinom, te vojnom službom (Novak, 1971). U Dalmaciji se i nadalje sve do 20. stoljeća vlaško ime koristi za stanovnike dalmatinske unutrašnjosti. Kasniji mletački izvori Morlacima smatraju izbjeglice ili imigrante s područja Osmanskog carstva, naseljene duž mletačko-osmanske granice. U vrijeme mletačko-osmanskih ratova, Morlaci/Vlasi vrlo su cijenjeni kao vješti ratnici (Modrich, 1892; Novak, 1971), a njihovo se junaštvo slavilo kroz bogati folklor (Fortis, 1774; Lovrich, 1776).

Morlačke / vlaške zajednice djelom su spontano naselile pogranično područje, kombinirajući stočarstvo i vojnu službu, a dijelom su naseljene u okviru službenih politika Mletačke republike i Habsburške monarhije radi osiguranja granice s Osmanskim carstvom (Fuerst-Bjeliš i Zupanc, 2007b).

TERITORIJALIZACIJA: MORLAKIJA I MALA VLAŠKA TERRITORIALIZATION: MORLACHIA AND LITTLE WALLACHIA

Sl. 2. Isječak Bonifačićeve karte okolice Zadra i Šibenika s regijama Morlakije, Like i Krbave, 1573, faksimil.
Fig. 2. Bonifačić's Map of the surroundings of Zadar and Šibenik with the region of Morlacha, Licha and Corbavia, section, 1573, facsimile

Izvor: Marković, 1993.
Source: Marković, 1993.

Slika krajnjeg zapadnog pograničnog područja Osmanskog carstva s Mletačkom republikom i Habsburškom monarhijom, vezana je uz poimanje zajednica Vlaha/Morlaka kao "Drugih".

Toponime *Morlacchia* ili *Morlaccchia*, kao i brojne njihove inačice poput *Morlacca*, *Morlacha*, *Murlacha* i *Morlakia* nalazimo na kartama od 16. stoljeća (Fuerst-Bjeliš, 2000) (Sl.2.).

Morlakija je, s obzirom na značenje koje joj je dano tipografijom, vrlo važan regionalni pojam. Na Bonifačićevoj karti¹ (Sl. 2.) u istom je značenjskom rangu s regijama Like i Krbave. Stotinu godina kasnije, njezino je značenje na Coronellijevoj

¹ B. Bonifačić: *Zarae, et Sebenici descriptio*, 1573.

i Nolinovoj karti iz 1690.² (Sl.3., Sl.4.) znatno veće od spomenutih regija, kako na dijelu Hrvatske (*Croacie*) koji prikazuje (Sl.3.), tako i u naslovu karte u kartuši, gdje se navodi u istoj kategoriji zajedno s Bosnom (Sl.4.).

Izvedeni toponimski oblici izvorno mletačkog termina za društvenu skupinu, postali su opći naziv za pograničnu regiju kroz više od tri stotine godina postojanja trojne granice carstava.

Tijekom tih stoljeća, ime Morlaka povezano je s odgovarajućim teritorijem koji su naselili, te postupno dobiva i prostorno značenje. (Fuerst-Bjeliš, 2000, 2011, 2012). Teritorijalizacija je refleksija percipirane različitosti, “drugosti” morlačkih i vlaških zajednica, primarno kroz različitu društvenu organizaciju, religijsku afilijaciju, način života i običaje u odnosu na prevladavajuće stanovništvo. Percepcija različitosti i jedinstvenosti je osnova regionalne svijesti i identiteta, koja je u konačnici dovela do konstrukcije regionalnog koncepta Morlakije.

Slika Vlaha kao “Drugih” može se jasno iščitati na karti Hrvatske P.R. Vitezovića³ (1699) (Sl. 5.) i karti Slavonije G.C. da Vignole⁴ (1690) (Sl.6). Vitezovićev tekst koji je unio duž granice: *Terra deserta olim nunc a Valachis habitata* (nekad pusta zemlja, sada nastanjena Vlasima) ukazuje da se Vlasi smatraju “Drugima” u smislu društvene i religijske diferencijacije (Fuerst-Bjeliš i Zupanc, 2007a; Fuerst-Bjeliš, 2011).

Fig. 3. Representation of Croatia and the region of Morlaquie on the Coronelli's and Nolin's map, section, 1690, facsimil

Izvor: Marković, 1993.
Source: Marković, 1993.

² V.M. Coronelli i J.B. Nolin: Le Royaume de Dalmacie..., Paris, 1690.

³ Pavao Ritter Vitezović: Regni Croatiae Totius, 1699.

⁴ Giacomo Cantelli da Vignola: Parte della Sciavonia....abitata da popoli Slauini..., Roma, 1690.

Sl. 4. Kartuška Coronellijeve i Nolinove karte kraljevine Dalmacije, 1690, faksimil

Fig.4. Cartridge of the Coronelli's and Nolin's map of the Kingdom of Dalmatia, 1690, facsimil

*Izvor: Maleković (ur.), 1992.
Source: Maleković (ed.), 1992.*

Sl. 5. Isječak karte hrvatskog kraljevstva P.R. Vitezovića, 1699, faksimil.
Fig. 5. Vitezović's Map of the whole Kingdom of Croatia, section, 1699, facsimile

*Izvor: Marković, 1998
Source: Marković, 1998.*

Sl.6. Isječak Karte Slavonije G.C. da Vignole, 1690, faksimil
Fig.6. Da Vignola's map of Slavonia, section, 1690, facsimile

Izvor: Maleković (ur.), 1992.
Source: Maleković (ed.), 1992

transformacije vlaških / morlačkih zajednica (Modrich, 1892). Njihovi su se potomci postupno asimilirali s ostalim stanovništvom, prvenstveno preko religijske afilijacije. Ta je promjena jasno vidljiva kroz nestanak toponima povezanih s Morlacima/Vlasima. Konstruirani u multikulturnoj sredini pograničja od 16. do 19. stoljeća, nestaju s karata zajedno s promjenom okolnosti koje su ih stvorile. Prateći promjenu u retorici karata, možemo jasno iščitati proces teritorijalizacije i deteritorijalizacije pograničnih društava. Poimanje društvene i kulturne različitosti „Drugih“ istodobno s (de)teritorijalizacijom, dovelo je do (de)konstrukcije prostornih (regionalnih) pojmova.

S druge strane, G.C. da Vignola (1690) ukazuje prije svega na religijsku diferencijaciju pograničnih vlaških zajednica: *Wallacchi Pop. Di Rito Greco*⁵ (Vlasi, narod grčkog obreda) u području današnje zapadne Slavonije, koje će se u narednom stoljeću nazivati Malom Vlaškom – *Valachia Minor* na Muellerovoj karti Ugarske⁶ (1709), *Petit Valaquie* na Ottensovoj karti kraljevine Dalmacije⁷ (1740), ili pak *Kleine Walache* na von Reillyjevoj karti⁸ (1790).

Zapadna granica Osmanskog carstva s Habsburškom monarhijom je bila prije svega granica islama i kršćanstva. Ipak, pravoslavni kršćani među stanovništvom prevladavajuće rimokatoličke afilijacije (habsburške) Hrvatske, percipirani su kao „Drugi“. Njihova je teritorijalizacija dovela do konstrukcije regionalnog koncepta Male Vlaške, kako su to, primjerice, u 18. stoljeću zabilježili Mueller, braća Ottens i von Reilly.

DETERITORIJALIZACIJA DETERRITORIALIZATION

Završetkom ratova s Osmanskim carstvom i padom Mletačke republike početkom 19. stoljeća, te nestankom okolnosti vezanih uz pograničje triju carstava, kontekst značenja Morlaka/Vlaha također nestaje. Administrativne mjere i nesnalaženje u mirnodopskim uvjetima doveli su do osiromašenja i

⁵ Pravoslavni kršćani. Prevladavajuća religijska afilijacija je rimokatolička.

⁶ J. Chr. Mueller: *Mappam hanc/regni hungariae/propittis elementis fertilissimi/cum adiacentibus regnis et provinciis...*, 1709.

⁷ *Nouvelle carte du Royaume de Dalmacie...*, Amsterdam, 1740.

⁸ Franz Johann Joseph von Reilly: *Das Koenigreich Sklavonien und Herzogthum Syrmien*, Wien, 1790.

ZAKLJUČNE NAPOMENE CONCLUSION

Slika krajnjeg zapadnog pograničnog područja Osmanskog carstva s Mletačkom republikom i Habsburškom monarhijom, vezana je uz poimanje zajednica Vlaha/Morlaka kao "Drugih". Percepcije različitosti „Drugih“ u takvoj multikulturnoj sredini zabilježene su na povijesnim kartama toga vremena. Karta, shvaćena kao društveni konstrukt stvarnosti, sadrži brojne interpretacijske razine, odnosno slojeve, uključujući i onaj simbolički.

Prateći promjenu u retorici karata, možemo jasno iščitati proces teritorijalizacije i deteritorijalizacije pograničnih društava. Teritorijalizacija je refleksija percipirane različitosti, "drugosti" morlačkih i vlaških zajednica, primarno kroz različitu društvenu organizaciju, religijsku afilijaciju, način života i običaje u odnosu na prevladavajuće stanovništvo. Percepcija različitosti i jedinstvenosti je osnova regionalne svijesti i identiteta, koja je u konačnici dovela do konstrukcije regionalnih koncepata Morlakije i Male Vlaške, ali isto tako i do njihove dekonstrukcije s nestankom društveno-političkih okolnosti u kojima su nastali.

Literatura Literature

- Crampton, J.W., 1996: Bordering on Bosnia, *GeoJournal* 39 (4), 353-361.
- Crampton, J.W., 2001: Maps as social constructions: power, communication and visualization, *Progress in Human Geography* 25 (2), 235-252.
- Fortis A., 1984: *Put po Dalmaciji*, Globus, Zagreb (Naslov izvornika: Viaggio in Dalmazia, 1774, Venezia).
- Fuerst-Bjeliš, B., 2000: Toponimija i percepcija u prostoru Triplex Confiniuma: Morlakija, *Radovi* 32/33, 349-354.
- Fuerst-Bjeliš, B., 2011: Slike i mijene regionalnoga identiteta: Geografska imena na kartama ranoga novoga vijeka; odabrani primjeri, u: *Geografska imena, Zbornik radova Prvoga nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima* (ur. Skračić, V. i Faričić, J.), Zadar, 23.-24. listopada 2009, Sveučilište u Zadru i Hrvatsko geografsko društvo, Zadar, 67-73.
- Fuerst-Bjeliš, B., 2012: Imaging the Past: Cartography and Multicultural Realities of Croatian Borderlands, u: *Cartography - A Tool for Spatial Analysis*, (ur. Bateira, C.), InTech, DOI: 10.5772/46223.
- Fuerst-Bjeliš, B., Zupanc, I., 2007a: Images of the Croatian Borderlands: Selected Examples of Early Modern Cartography, *Hrvatski geografski glasnik* 69 (1), 7-23.
- Fuerst-Bjeliš, B., Zupanc, I., 2007b: New 18th Century Venetian Border in Croatia and its Spatial and Demographic Implications, *Hrvatski geografski glasnik* 69 (2), 41-52.
- Harley, J. B., 1989: Deconstructing the Map, *Cartographica* 26 (2), 1-20.
- Harley, J.B., 2001: *The New Nature of Maps: Essays in the History of Cartography*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Kozličić, M., 1995: *Kartografski spomenici Hrvatskog Jadrana*, AGM, Zagreb.
- Lovrich G., 1776: *Diversi pezzi del viaggio in Dalmazia del signor abate Alberto Fortis*, Venezia.
- Maleković, V. (ur.), 1992: *Granice Hrvatske na zemljovidima od XII. do XX. stoljeća*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb.
- Marković, M., 1993: *Descriptio Croatiae*, Naprijed, Zagreb.
- Marković, M., 1998: *Descriptio Bosnae et Hercegovinae*, AGM, Zagreb.
- Mirdita, Z., 2009: *Vlasi, starobalkanski narod*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb.

- Modrich, G., 1892: *La Dalmazia romana-veneta-moderna. Note e ricordi di viaggio*, Torino.
- Novak G., 1971: Morlaci (Vlasi) gledani s mletačke strane, *Zbornik za narodni život i običaje* 45, 579-603.
- Panofsky, E., 1983: *Meaning in the Visual Arts*, University of Chicago Press, Chicago.
- Phillips, R., 1993: The language of images in geography, *Progress in Human Geography* 17(2), 180-194.
- Regan, K. (ur.), 2003: *Hrvatski povijesni atlas*, Hrvatski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb.
- Rogić, V., 1976: Sociogeografski aspekt dinarskog krša, dinarskog kulturnog areala i dinarskog brdsko-planinskog prostora, *Geografski glasnik* 38 (1), 253-268.
- Wright, J., 1942: Map makers are human: comments on the subjective in maps, *The Geographical Review* 32 (4), 527-54.

SUMMARY

TERRITORIALIZATION AND DETERRITORIALIZATION OF THE BORDERLANDS COMMUNITIES IN THE MULTICULTURAL ENVIRONMENT: MORLACHIA AND LITTLE WALLACHIA

Borna Fuerst-Bjeliš

University of Zagreb Faculty of Science, Department of Geography
Marulićev trg 19, 10 000 Zagreb, Croatia
bornafb@geog.pmf.hr

Borderlands are typical spaces where a multiplicity of contacts reflect and produce a multiplicity of perceptions and images. These images reflect social recognition and territorialization through the distinction of social otherness. The consciousness of the otherness and uniqueness as related to territoriality is leading to the construction of regional identity. These elements are formative elements of regional identity and the regional concept in examples discussed: in Morlacchia and Little Wallachia.

Map deconstruction was employed as a basic research strategy, signifying a search for alternative meaning, metaphor and rhetoric in the textuality of the map. Key elements of analysis were place-names.

In the course of three centuries (16th – 19th), the territory of Croatia and bordering lands was determined by the borderlands of three imperial systems: Habsburg Monarchy, Ottoman Empire and Venetian Republic. Place-names analysis revealed the the process of territorialization of borderlands communities of Morlacchi/Vlachs in the triple border conditions, as well as their de-territorialization with the disappearance of these conditions.

Territorialization is seen:

1. through the development of spatial notion and eventually the spatial/ regional concept of Morlacchia and Wallachia, that is common to all European cartographies.
2. as the reflection of perceived „otherness“ of Morlacchi/Vlachs communities.

Perception of „otherness“ and uniqueness is the basis of regionality and regional identity that is leading to the construction of the regional concepts of Morlacchia and Little Wallachia.

Deterritorialization is seen through the dissolution of Morlacchia and Little Wallachia, as regional concepts, with the change of the multiethnic and multicultural triple border circumstances and the change in spatial image by the 19th century.

Author

Borna Fuerst-Bjeliš

Full professor at the University of Zagreb Faculty of science. In 2012 she was awarded by *Federico Grisogono* award for the scientific achievement and outstanding contribution to the development of geography in Croatia.

Her fields of expertise are environmental history and landscape change, regional identities and historical-cartographical research. As a guest-professor she is giving lectures at several other universities, mainly on the doctoral level. She was project leader of national projects on environmental change and cultural landscape, and coordinator of several international projects. She was invited speaker at the conferences in Europe, Canada and USA and the member of a number of international and national scientific organization, while in many of them the member of the board directors.